

שיעורי
תורה

היבלי תורה

ערש"ק בלק יג תמוז תשע ♦ דף היומי בבלי: מכות כא ירושלמי: כלאים כה

הלא גם אל מלאכיך אשר שלחת אלי דברתי לאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה'...

בדבר זה דיבר בלעם נכוחה אל בלק, כי הלא באמת כה היו דבריו מיד בבואו אל בלק, כאשר שאלו: 'הלא שלח שלחתי אליך לקרא לך למה לא באת אלי האמנם לא אוכל כבדך', השיבו בלעם: 'ענתה היכל אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלקים בפי אתו אדבר'. גם אחרי כן שנה בלעם ושלש אותם דברים עצמם לבלק. לכן צריך להבין, מדוע זה חרה אפו של בלק בבלעם כעת, ומדוע הסתמך בלעם בתשובתו לבלק על דבריו שאמר בשעתו למלאכי בלק, ולא על מה ששמע בלק בעצמו מפיו כמה פעמים.

ברם, כאשר אנו שומעים אדם האומר כי דבר פלוני אין ביכלתו לעשותו, יש לפרשו בשני אופנים. יש פעמים שהדבר המבוקש הוא למעלה מאפשרויותיו, כגון אם הבקשה היא שיקפוץ מהקרקע לגג של בית שגבהו ארבע קומות אדם, תהיה תשובתו של אותו אדם בדבר אי יכלתו מובנת מאליה, שאין הקפיצה הזאת שייכת במציאות, ואינה בכלל המעשים שיש בכחו לעשות כלל. אולם אם יבקשו ממנו לגשת אל איש נכבד ומורם מעם, לסטרו על פניו בפני עם ועדה ולבזותו בשוק, אזי כאשר יאמר אותו אדם איני יכול, אין כוונתו שאין הדבר בכחו ובאפשרותו, אלא שאיננו מוכן בשום פנים ואופן לעשות מעשה נבזה כזה.

ההבדל בין שני הדברים הוא, כי במקרה הראשון, אם יבקשו ממנו שיקפוץ לגג של הבית הגבוה, אף אם יבטיחו לו תמורת קפיצתו כהנה וכהנה, ויגדלו את המתן שיתנו לו בעבור זה בלי גבול, לא יוכל הלה לחזור מתשובתו הראשונה. אבל בדוגמא השנייה, אם יתבקש לעשות מעשה נבזה, הרי אם יבטיחוהו שבתמורה יקבל סכום גבוהה מאד, עלולה לאט להתגנב ללבו מחשבה לחזור בו מסירובו, ואם ישיאוהו עוד ועוד על ידי הגדלת הסכום שינתן לו כפרס על מעשהו, יתרגל לרעיון ההבל הלז, עד שלא ימנע מלעשותו.

כאשר שמע בלק מפיו של בלעם כי אינו יכול לעבור את פי ה', לא עלה בדעתו כי בלעם אסור באזיקים ונשללה ממנו לגמרי האפשרות לעשות אחרת מרצון ה', לכן סבור היה כי אם יתרפס לבלעם ברצי כסף, יתרצה בנפשו הגבוהה לחזור בו מסרובו לקלל את ישראל, כדרך שיש בכחה של מתנה מרובה להניע אדם מן השוק לעשות מעשים נבזים שלפני כן לא היה מעלה בדעתו לעשותם.

אולם בלעם שידע היטב את מצבו, שנתן הקדוש ברוך הוא חכה בפיו ובעל כרחו אינו יכול לעשות דבר מבלעדי רצון ה', פירש את כוונת דבריו האמתית, על פי מה שאמר לשלוחיו שגם 'אם יתן לי בלק מלא כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה'.

עפ"י בית יצחק

נושאי הדף בעלון

- אותיות.....מכות כא
- כתובת קעקע בלי
- כתובת קעקע לצורך יפוי
- ורפואה.....מכות כא
- אמירת והוא רחום בערבית
- ובשבת.....מכות כב
- אם האמונה ממנין תרי"ג
- מצוות.....מכות כג
- המצוה לחנך בני ביתו באמונה
- ולהרגיל עצמו בה.....מכות כד
- אמירת ואת 'מוסף' או 'מוספי'
- במוסף ראש
- השנה.....שבועות ב
- סירוק פאות הראש
- במסרק.....שבועות ג
- פדיון הבן באגרות חוב
- ממשלתיות.....שבועות ד
- כפתור ופרח.....עמוד 5

כתובת קעקע בלי אותיות

בשו"ת מעיל צדקה (סי' לא) כתב, שבלמד מסכת מכות התעורר אצלם ספק בענין כתובת קעקע, אם האיסור מדאורייתא שיש בו חיוב מלקות הוא דווקא בכתובה ממש כעין אותיות מוסכמים באיזה כתב מוסכם שיהיה, או שמא חייב גם בשריטה בעלמא או איזה רושם שיהיה אף בלא כתב מסוים. וכתב, שמלשון הרמב"ם והשו"ע [הובאו באליבא דהילכתא] משמע שאין צריך לכתוב אותיות, שסתמו וכתבו 'שישרט על בשרו' ולא כתבו מה ישרט. וגם ממה שאמרו בסוגיין שהיה מקום לאסור ליתן אפר מקלה על גבי מכתו משום כתובת קעקע, והרי בזה אינו רושם אותיות אלא צורה בעלמא, שמסתמא צורת מכתו אינה בצורת אותיות, ואף על פי כן לא התירו אלא משום שמכתו מוכיחה עליו.

אמנם הביא שלשון הרמב"ם (סנהדרין פי"ט ה"ד לאו קמד) הוא 'הכותב כתובת קעקע', וכפל לשונו לומר לשון כתיבה, שלשון זה לא מצאנוהו אלא לענין אותיות, ומשמע שאינו לוקה אלא בכותב אותיות. ולשון הסמ"ק (מצוה עב) מפורש ש'אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע, פירוש ישרוט כעין אותיות ויקעקע בצבע'. וכתב שלפי"ז צריך לפרש שהטעם למה שהוצרכו בגמרא לומר שאין איסור בנותן אפר על גבי מכתו משום שמכתו מוכיחה עליו, ולא אמרו הטעם משום שאין בו כתב, משום שבאו לומר שגם איסור דרבנן אין בזה, כיון שאיסור דרבנן יש גם כשאין צורת אותיות, או אפשר שבאו להתיר אפילו אם תהיה מכתו בצורת כתב, משום שמכתו מוכחת עליו. ומכל מקום כתב שגם אם נאמר שצריך כתב, אין צריך ב' אותיות כמו לענין שבת, שדווקא בשבת צריך מעין המלאכה שהיתה במשכן, ושם כתבו על הקרשים ב' אותיות, אבל לענין כתב גם אות אחת חשובה כתב ולוקין עליה. והביא דבריו בקצרה בפתחי תשובה (סי' קפ סק"א).

כתובת קעקע לצורך יפוי ורפואה

ומכל מקום כתב שם, אולי יש להתיר איפור קבוע אם עשה כן לרפואה, דהיינו כדי להסתיר ולהעלים הצלקת שנפגעה, לפי שכתובת קעקע שאסרה התורה הוא משום שכך היה מנהג עובדי עבודה זרה לרשום עצמם לע"ז וכמו שכתב הרמב"ם (ע"ז פי"ב הי"א), וכ"כ הסמ"ג והחינוך טעם זה, וא"כ רושם זה עושה העכו"ם שיהא ניכר לכל שהוא שייך לע"ז זה, ואעפ"י שכתב הריטב"א (שם) שהתורה הרחיבה האיסור ואסרה כל רשימה גם אם אין בה שם ע"ז, מכל מקום לא אסרה התורה אלא הרשימה שהיא עכ"פ כדי להכיר. אבל מי שעושה הפערמאנענט מעק-אפ לא לשם היכר, אלא להיפך כדי שלא תהיה הצלקת ניכרת, ולכן עושה את האיפור בצבע העור, א"כ אדרבא עושים זאת שלא יהיה ניכר, ובאופן זה אינו דומה כלל לכתובת קעקע.

ועוד יש לצרף השיטות שצריך דווקא כתיבה בצורות אותיות, מה שאינו כן בנידון זה, וגם לצרף דעת הסוברים שצריכה להיות ניכרת לעולם, מה שאין כן בזה. וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה היינו איסור דרבנן, וכדי שלא תהיה הצלקת ניכרת מותר אפילו לצוות לעשות לו הפערמאנעט מעק-אפ.

אמירת והוא רחום בערבית ובשבת

בגמרא מבואר שבשעה שהיו מלקים את המחויב מלקות, היה הגדול שבדיינים קורא שתי פרשיות מפרשיות עונשין שבתורה, והיה מסיים באמירת הפסוק (תהלים עח לח) 'והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו'. וכתב הטור (או"ח סי' רלז) בסדר תפלת ערבית, שאומרים תחילה 'והוא רחום', ויש אומרים שהטעם שתיקנו לאמרו הוא לפי שהיו נוהגים ללקות בערבית לאחר שחטאו כל היום, ובמלקות היה מתכפר להם, ולכן נהגו לומר אחר המלקות 'והוא רחום'. וגם יש קשר בין המלקות לאמירת והוא רחום, שאומרים אותו ג"פ בשעת המלקות, כי יש בו י"ג תיבות הרי לג' פעמים ט"ל תיבות כמנין המלקות, ולכן אף שעתה בטל מנהג המלקות מכל מקום מנהג אמירת 'והוא רחום' נשאר במקומו. ומקור טעם זה בדברי רש"י בפרדס הגדול (סי' ב). והוסיף בב"י עוד טעם בשם הכלבו (סי' כח) לפי שכל היום אדם חוטא, ולערב הוא צריך לומר והוא רחום יכפר עון.

עוד טעם הביאו בפרדס הגדול ובטור, שתיקנו לאמרו לפי שבשחרית ומנחה יש קרבנות תמידים שמכפרים, אבל בערבית שאין תמיד לכפר, תקנו לומר והוא רחום. והלבוש (או"ח סי' רלז ס"א) הביא טעם זה. ועיין עוד בבית יוסף בשם הכלבו (שם).

ומב' טעמים אלו עולה חילוק להלכה, וכמו שכתב הטור (או"ח סי' רסז) לענין חילוקי המנהגים בדבר אמירת 'והוא רחום' בערבית של ליל שבת, שמנהג ספרד לאמרו ובאשכנז אין נוהגים לאמרו, וכתב שלפי הטעם שכתב למעלה שאומרים אותו בשביל המלקות ראוי שלא לאמרו בשבת, לפי שאין לוקים בשבת. וכ"כ בספר המנהיג (תפילת הערב עמ' קיח). וכתב באליה רבה (סי' רלז סק"א), שלפי הטעם השני שאומרים אותו בערבית לפי שאין מקריבים בו קרבנות תמידים לכפרה, צריך לאמרו גם בשבת.

והביא שבמטה משה (סי' תכד) כתב עוד טעם על דרך הסוד למה שאומרים 'והוא רחום' בערבית ואין אומרים אותו בשבת, לפי ששלשה ממונים שולטים בגיהנם, משחית אף וחימה, ושליטתם היא מזמן תפלת ערבית, והם דנים את הרשעים בלילה על שהיה במחשך מעשיהם, ולכן אומרים 'והוא רחום' וגו' כנגד אותם ממונים, 'ולא ישחית' זו משחית, 'והרבה להשיב אפו' זו אף, 'ולא יעיר כל חמתו' זו חימה [ובשלחן גבוה (או"ח סי' תריט סק"ב) כתב שזו ג"כ כוונת הטור (סי' רלז), וטעות נפלה בהעתקה, ואין כוונתו שהיה מנהג קדום להלקות הרשעים בזמן תפילת ערבית, אלא כוונתו שהרשעים לוקים בגיהנם בזמן תפילת ערבית, ולכן אומרים כאן פסוק 'והוא רחום' בשעה זו, שעל ידי כך החי יתן על לבו להיזהר מעברות שבידו]. ולכן אין אומרים פסוק זה בשבת, כי יש לרשעים מנוחה בגיהנם בשבת ואין שולטים אז הממונים.

ובכלבו (סי' לה) כתב טעם אחר למה שאין אומרים 'והוא רחום' בשבת, לפי שהוא תחנה, ואין שואל צרכיו בשבת פן יתעצב בה, ואסור לאדם שיהיה עצב בה.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

אם האמונה ממנין תרי"ג מצוות

בגמרא מבואר שתרי"ג מצוות נאמרו למשה מסיני, ואמר רב המנונא שדבר זה נרמז בתורה, שנאמר (דברים לג ד) 'תורה צוה לנו משה', 'תורה' בגימטריא תרי"ג, ונוספים עליהם מצוות 'אנכי' ו'לא יהיה לך' (שמות כ ב) שלא שמענום מפי משה אלא מפי הגבורה שמענום, הרי תרי"ג. ומסוגיינתו הוכיחו הרמב"ם (יסוה"ת פ"א ה"ו, סהמ"צ מ"ע א) ורבים ממנוני המצוות (סמ"ג עשין א, החינוך מצוה כה), שהאמונה והידיעה במציאות ה' היא מצוות עשה, שזהו גדר מצוות 'אנכי ה' אלהיך', וכאילו אמר תדעו ותאמינו שיש לעולם אלוה, כי מלת 'אנכי' תורה על המציאות. ומצוה זו נמנית במנין המצוות.

והבה"ג והרס"ג לא מנו מצוות האמונה בכלל התרי"ג מצוות, אף על פי שגם לדעתם מי שאינו מאמין באמונה זו הוא כופר. וכ"כ הרשב"ץ בזהר הרקיע (מ"ע אות יא) בדעת ר"ש אבן גבירול. ובטעם שיטתם שלא למנות האמונה בכלל המצוות נאמרו כמה ביאורים בראשונים. הרמב"ן (השגות לסהמ"צ עשה א) כתב, שאין תרי"ג מצוות אלא גזרותיו שגזר עלינו לעשות, או שמנענו שלא נעשה, אבל האמונה במציאותו יתעלה שהודיע אותה אלינו באותות ובמופתים ובגילוי השכינה לעינינו, הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצוות, ואין למנותו יחד עמהן בחשבון אחד.

וכן אמרו במדרש (מכילתא פ' יתרו מסכתא דבחדש פ"ו ד"ה לא יהיה), משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור להם גזרות, אמר להם לא, כשיקבלו מלכותי אגזור עליהם גזרות, שאם מלכותי אינם מקבלים גזרותי היאך מקיימים, כך אמר המקום לישראל 'אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני', אני הוא שקבלתם עליכם מלכותי כו', כשם שקבלתם מלכותי קבלו גזרותי, הרי שעשו קבלת המלכות ענין בפני עצמו והמצוות הנגזרות מאתו ענין אחר.

והוכיח שאין העיקר נמנה בכלל המצוות, ממה שאין מונים במנין המצוות את הזכירה ביציאת מצרים, שהיא תכליתן של מצוות רבות והיא העיקר והשורש להן.

ורבי חסדאי קרשקש (ספר אור ה' בהצעה) הוסיף, שטעה טעות מפורסם מי שמנה במצוות עשה להאמין מציאות האל יתברך, משום שלא תצויר מְצָנָה בלי צירופו של מְצָנָה המצוה אותה, ולכן אם נניח מְצָנָה להאמין במציאות השם, כבר נניח במובלע במצוה את קיומה של האמונה במציאות האל ית' הקְצָנָה, ונמצא שהמסובב מהמְצָנָה כבר קודם לה עצמה, וזה לא יתכן. וכעין זה כתב הרשב"ץ (שם), שכל המצוות הם גזירות שגזר לנו השם ית' אחרי שאנו בעלי התורה מאמינים באמונה הזאת, ומי שאינו מאמין באלהות אין לו תורה כלל, ואי אפשר לבעל תורה שלא יאמין האמונה הזאת.

ובישוב ודחיית הראיה הנזכרת מסוגיין, לדעת הסוברים שאין האמונה במציאות ה' מכלל תרי"ג המצוות, כתב הרמב"ן שצריך לומר שבכלל 'לא יהיה לך' יש שתי מצוות, הן שלא לעשות ע"ז והן שלא לעבדה, ולכן אמרו שאנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענו, ויש בדיבור זה שתי מצוות, ולעולם אין הדיבור 'אנכי' בכלל המצוות אלא רק הדיבור 'לא יהיה לך'.

המצוה לחנך בני ביתו באמונה ולהרגיל עצמו בה

בישוב דעת הרמב"ם כתב בקנאת סופרים (מ"ע א), שהמצוה היא לחנך את בניו ואת ביתו שיאמינו אף הם במה שהתאמת אצלו, ועל זה נתחדש בו הציווי ב'אנכי ה' אלקיך', כדי שיחשב למצוות עשה לקיים ביניהם זאת האמונה בשלמות, וילמדוה וינחילוה לבניהם אחריהם עד עולם. וזהו שכתוב (שמות כא) 'וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר', שהרי כל 'לאמר' משמעותו לומר לאחרים, וזה הביאור בכל מקום שנאמר 'וידבר ה' אל משה לאמר', שהיה זה בדבור ה' עם משה, ואמר 'לאמר' כדי שיאמר את הדיבור הזה לבני ישראל, אמנם כאן לא שייך לפרש כן, כיון שה' עצמו דיבר עם כל ישראל ובלי אמצעי השמיע קולו, וא"כ קשה למה אמר 'לאמר'. אלא הכוונה היא שיקיימו את זאת האמונה בידם וביד צאצאיהם, ושימסרו זה העיקר לבניהם אחריהם. ומצד החלק הזה שבמצוה נמנית היא בכלל מנין שאר המצוות, כיון שמצוה זו היא אחרי שמתקיימת באדם עצמו האמונה, ובכך היא דומה לכל המצוות ונמנית בכללן, ומיושבת הקושיא הראשונה. וגם אחרי שיונח קיומו של מצוה שייך עוד לצוות על מצוה זו, ומיושבת קושייתו של רבי חסדאי קרשקש.

ובעל ישמח משה בספר תפלה למשה (תהלים סב יב אות ג) כתב בישוב הקושיות, שהמצוה היא לעלות על לבו ולחשוב במציאותו ית', וכמו שכתב בספר חרדים (פ"ט) שהיא מצוה שחיובה בכל רגע [וראה גם בהקדמת ספר החינוך, וביאור הלכה (סי' א ס"א ד"ה הוא כלל)], וכתב שכמדומה שכן מבואר בספרים לחשוב ביחודו ית' ויתעלה שמו.

ועל דרך זה כתב בשם משמואל (קרח שנת תרע"ט ד"ה ולפי האמור יש לפרש) שעיקר מצוות האמונה היא להרגילה בנפש, שלפי שהשכל נטבע בגוף, ע"כ להוציא את השכל לפועל צריכים ליגיעת בשר להתייש את כח החומר, ואז יצא השכל לאור. אך אמונה שהיא תלויה בלב אינה נזקקת ליגיעת בשר, אלא להרגיל את האמונה בלב ולהזכיר אותה בפה ולדבר בה תמיד, ובזה תהיה נקבעת האמונה בלב. וכענין שכתוב בק"ש (דברים ו-יז) 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, ושננתם לבניך ודברתם בם', ובספרי (הובא ברש"י שם) ביארו שלא יהיה עיקר דבורך אלא בם, ובודאי שע"י ההרגל נקבעים הדברים בלב, ומ"מ אין זה ענין ליגיעה אלא להרגל. וכיון שמצוה זו היא אחרי שמתקיימת בו האמונה בראשונה באופן מושכל אך לא מורגל, הרי היא דומה לכל המצוות ונמנית בכללן, ומיושבת הקושיא הראשונה, וגם שמצוה זו היא אחרי שיונח בשכלו מציאות האל ית' שייך עוד לצוות על מצוה זו שיוזכרנה תמיד ויקבענה בלב, ובזה מיושבת הקושיא השנייה.

והוסיף עוד בישמח משה, שאף שהאמונה מוכרחת וממש מוטבעת בלב אנשי ישראל מאז שעמדו על הר סיני, מ"מ כיון שיש כמה וכמה מתפקדים שנוח להם בהפקר, לכן בזדון הם מדברים על לבם להסיר האמונה, ומרגילים עצמם עד שעוקרים שורש האמונה מלבם, ודבר זה נתבאר בחוש שיש יכולת ביד הבחירה להסיר האמונה מלב מכל וכל, רק שאם אינו מסירה מלב בזדון הרי היא מוטבעת בלב אנשי ישראל.

אמירת ואת 'מוסף' או 'מוספי' במוסף ראש השנה

בשו"ע (או"ח סי' תקצא ס"ב) כתב, שהמנהג פשוט בכל בני ספרד שאין מזכירין פסוקי קרבן מוסף כלל [במועדים]. וכתב הרמ"א, שהמנהג הפשוט באשכנז ובגלילות אלו לומר פסוקי מוסף ר"ה, ואין אומרים פסוקי מוסף ר"ח, אלא אומרים 'מלבד עולת החודש ומנחתה ועולת התמיד וכו' ושני שעירים לכפר ושני תמידין כהלכתו'. וטעם מנהג בני ספרד שלא לומר פסוקי מוסף במועדים, הוא לפי שאין לומר פסוקי מוסף אלא בשבת ור"ח שרגילים בהם ולא יבואו לטעות, אבל בשאר מועדים שאין רגילים בהם יבואו לטעות, לכך אין מזכירין אותן. (טור, ט"ז סק"א).

וכתב **הב"ח** (שם ס"ה), שנראה שלפי מנהג אשכנז אין לומר 'את מוספי' [בלשון רבים שכולל גם ר"ח], שדווקא לפי מנהג ספרד שאין אומרים פסוקי הקרבנות, וגם אין אומרים 'מלבד עולת החודש', לפיכך צריך לומר 'את מוספי', שכיון שגם שעיר של ראש חדש היה קרב בראש השנה כדברי ר"ת וכמו שהסכים רבינו משולם, אם כן כיון שכל המוספים של ראש השנה ושל ראש חדש קרבים, צריך לרמז את הכל בתפלת מוסף לקיים 'ונשלמה פרים שפתינו' (הושע יד ג), ומאחר שאינו מזכיר הפסוקים יאמר 'את מוספי' לרמז על ב' מוספים של ראש השנה ושל ראש חדש. אבל למנהגינו שאומר המקראות של מוסף ראש השנה, אם יאמר 'את מוספי וכו' כאמור ובחדש השביעי' וגו' צריך הוא גם כן להזכיר פסוקי מוסף של ראש חדש, כיון שהתחיל לפרט עשיית הקרבנות שכולל את שניהם בתחילה באמרו 'את מוספי', שכשחוזר ופורט את האחד בודאי הוא צריך לפרט גם כן השני, ולא כהרמ"א שכתב שאומרים גם כן 'את מוספי יום הזכרון' אף לפי מנהג אשכנז, וגם בכל הסידורים שלנו נדפס לומר 'ואת מוספי', ולא כמשמעות לשון הרמ"א שמנהג אשכנז הוא לומר 'ואת מוספי', שזה אינו.

אך **במג"א** (סק"ב) קיים דברי **הרמ"א**, והוכיח מדברי הר"ן, שגם אם אין מזכירים אלא את פסוקי מוסף של ר"ה יש לומר 'ואת מוספי', וכן פסק **במשנ"ב** (סק"ה).

וכתב **בשו"ת הלכות קטנות** (ח"ב סי' רכב), שאם שכח ביום הראשון של ר"ה ואמר 'ואת מוספי' ולא אמר 'ואת מוספי', ונמצא שלא הזכיר של ר"ח בתפילתו, אפילו אם כבר חתם הברכה חוזה, וביום השני אפילו אם לא חתם עדיין אינו חוזר. וכ"כ בשלמי חגיגה (דף שיא) **ובמטה אפרים** (שם ס"ה), וכן משמע מדברי הגהות הרעק"א בשם שו"ת בית יהודא (דף קז אות ה). אך **בדרך החיים** (סי' קנא אות ב) **ובמשמרת שלום** (הל' עשי"ת אות ה) **ואלף למטה** (אות א) ועוד אחרונים כתבו, שזהו דווקא לפי מנהג הספרדים שאינם אומרים פסוקי קרבן מוסף כלל, אבל בני אשכנז שנוהגים לומר 'מלבד עולת החודש ומנחתה', אינם חוזרים אפילו ביום ראשון אחר חתימת הברכה, כיון שכבר הזכירו את מוסף של ר"ח.

וכן כתב **בשער הציון** (סק"ו), שנראה שמה שכתב בהגהות ר' עקיבא איגר בשם תשובת בית יהודא שחוזר ביום ראשון אם לא אמר 'מוספי', היינו קודם שסיים הברכה, אבל לאחר שסיים אין לחזור, משום שמסתבר שאפילו אם דיגל לגמרי ולא אמר ואת מוסף יום הזכרון הזה נעשה ונקריב וכו', אלא אמר ושם נעשה ונקריב וכו' תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם ככתוב בתורת משה עבדך וכו', גם כן יצא.

סירוק פאות הראש במסרק

בגמרא הובא שהמקיף פאת ראשו חייב שתיים על שתי פאותיו, שעל כל פאה וקצה יש חיוב. וכתבו התוס' (ד"ה חייב על), שנראה שאע"ג שעל הזקן אינו חייב אלא בתער, כמו שאמרו (מכות כא). שאין חייבים אלא על גילוח שיש בו השחתה, בהקפת הראש חייב אף במספרים כעין תער. **ובשו"ע** (יו"ד סי' קפא ס"ג) הביא את דעת החולקים על התוס', שסוברים שגם בהקפת פאת הראש אינו חייב אלא בתער. והביא שיש אוסרים במספרים כעין תער, והיינו דעת התוס', והכריע שיש לחשוש לדבריהם. אך דעת **הסמ"ג** (לאוין נו) **והב"י** (יו"ד סי' קפג ד"ה וכתב הרמב"ם) בדעת **הרמב"ם** (ע"ז פ"ב ה"י), שאין איסור אלא בתער כשם שבפאת הזקן אין האיסור אלא בתער. וכ"כ **בשער המלך** (על הרמב"ם שם) והאריך בביאור דעתו.

ובדעת התוס' שסוברים שיש איסור בגזיזת השערות גם אם אינה בתער, נחלקו הפוסקים אם הוא הדין לתלישת שערות מפאת הראש שאף היא אסורה, או שמא לא נאסרה אלא גזיזה, אבל תלישה ביד מותרת. **הרעק"א** (גליון הש"ס בסוגייתנו) כתב, שלדברי התוס' נראה שגם במלקט ורהיטני שבהם עוקר את השיער ואינו גוזזו, ג"כ חייב, כיון שלדבריהם אין מקישים ראש לזקן לענין מספרים, ואין מקור לפטור בראש במלקט ורהיטני. וא"כ לפי מה שנפסק להלכה לחשוש לדעת התוס' וכמו שנתבאר, יהיה איסור לסרוק את פאות הראש במסרק, כיון שבסריקה זו הרי הוא בא לידי תלישת שער ועובר על 'בל תקיף'. וקושייתו היא לפי דעת **הסמ"ג** (שם) הסובר שלא נתנו חכמים שיעור לפאה, וגם אם נשארו ד' שערות ויותר חייב על כל שתי שערות שתלש ממקום הפיאה באורך וברוחב, ושלא כדעת הרמב"ם וכמו שביאר בדעתו הב"ח (יו"ד סי' קפא ס"ז). וא"כ כל הסורק פאות ראשו במסרק ותלש על ידי כך שתי שערות חייב, אף על פי שנשארו לו שערות רבות בפאותיו. וכן האריך בתשובה (מכת"י, ירושלים תשכ"ה, סי' סג), והעלה שצ"ע לדניא.

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קלט, קמ) כתב לחותנו הגרעק"א בענין זה, והקדים שלא ראינו לרבנן הזקנים שנזהרו בזה, וגם ראה לרבו הגאון חסיד שבכהונה מה"ו נתן אדלער שהיה סורק פאותיו במסרק, ולא חשש לחשש זה. וביאר הטעם שאין לחשוש, לפי שלדעת הסמ"ג האוסר גם בתולש ב' שערות מפאה מלאה שער, הרי הוא מיקל במספרים שאינם כעין תער, ואין לחשוש לפי דעתו לסירוק במסרק. ולדעת התוס' המחמירים במספרים, לא מצאנו להחמיר גם בתולש ב' שערות מתוך פאה מלאה שער שנשארו בה עוד שערות רבות גם אחר התלישה, ואפשר שהם מקילים בזה וכדעת הרמב"ם. וב' חומרות אין אנו מחמירים. ועוד צידד, שאף לדעת התוס' שהחמירו במספרים, לא החמירו בתולש ומורט, שתלישה אינה בכלל השחתה, והוכיח כן מהברייתא בתו"כ. ועיי"ש שצריך עוד סברות להקל.

ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד סי' פח) כתב, שלמעשה רגיל הוא להחמיר לסרוק הפאות רק באותו צד של המסרק ששיניה גסות ורחבות, שבזה אינו פסיק רישא שיתלשו שערות, כדי לחשוש לדברי הרעק"א. **ובארחות רבינו** (ח"א עמ' רא) הביא, שבעל הקהילות יעקב לא סרק את פאותיו, ונראה שזה משום שחשש לדברי הרעק"א בסוגייתנו שאסור לסרוק פאות הראש, אף שבספרו קהילות יעקב נקט שלהלכה אין העיקר כדעתו. אמנם החזו"א סרק זקנו ופאותיו, ואמר 'אין הלכה כר"ע'.

פדיון הבן באגרות חוב ממשלתיות

בגמרא, רבי אומר בכל פודין בכור אדם חוץ מן השטרות, וחכמים אומרים בכל פודין בכור אדם חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות. **בשו"ת השיב משה** (יו"ד סי' נה) נשאל אם 'באנקי קיר"ה' והם שטרי חוב על ממון המלך והממשלה, יש להם דין מעות ויכולים לפדות בהם בפדיון הבן, או שמא דין שטרות יש להם ואי אפשר לפדות בהם בפדיון הבן, כיון שאינם אלא שטרי חוב על המלך והממשלה. והוכיח, שעיקר החילוק בין כסף לשטרות ושוה כסף הוא, שכסף יכולים לקנות בו כל דבר כמות שהוא, אבל בשוה כסף ושטרות אין יכול לקנות בהן כמות שהן, אלא צריך למכור ולקנות בדמיהן. ואם כן שטרות אלו שיכול לקנות בהן הכל כמו בדמיהן, דין כסף יש להן ולא דין שטר.

ובשו"ת אבני צדק (יו"ד סי' קכה) תמה הרב השואל על ההשיב משה, שנראה שגדר זה שיכולים לקנות בגופו ואין צריך למכרו ולקנות בדמיו, הוא גדר בשוה כסף, אבל לענין שטרות שגזרה התורה שאי אפשר לפדות בהן, אין הטעם משום שצריך למכור וא"א לקנות בדמיהן, ואפשר שגם אם אפשר לקנות בהן עצמן אי אפשר לפדות בהן בפדיון הבן. וכתב טעמים אחרים להכשירם לפדיון, לפי שחסרון שטר בפדיון הבן הוא משום שאין השטר עומד אלא לראיה. וסברא זו שייכת רק בסתם שטר, שגם אם כתבוהו על אדם מהימן מאוד, מכל מקום מלכתחילה לא כתבוהו אלא לראיה על החוב. ואם נאבד או נשרף השטר והלווה מודה בהלוואה ואינו מכחיש אותה, יצטרך הלווה לשלם, לפי שלא נכתב השטר אלא לראיה. מה שאין כן בשטרות אלו שאין כותבים אותם לראיה על הלוואת מעות, אלא מוכרים אותם תמורת נתינת מעות, ואם נאבד או נשרף השטר אבדו מעותיו, הרי גופן ממון ואינן שטר חוב כלל. ועוד חילוק יש, שכל הקונה שטר חוב מחבירו, צריך לתבוע את ההלוואה מכח המוכר שמכר לו את החוב והוא גובה אותו תחתיו, מה שאין כן בשטרות אלו שאינן צריך לכח המוכר כלל, והוא על יסוד דברי **הנודע ביהודה** (קמא חו"מ סי' לז). ועוד סברא שלישית יש בשטרות אלו כמו שכתב **בשו"ת חתם סופר** (יו"ד סי' קלד), שיש בהם משום דינא דמלכותא שיוכלו לקנות בהם, אך בזה יש לפקפק אם זה מועיל לפדיון הבן, כמו שפקפק בזה החתם סופר [מובא להלן].

והאבני צדק הביא דברי החוות דעת בסידור דרך החיים שלו, שפסק שאין לפדות בשטרות 'באנקי נאטין' לפי שאין פודין בשטרות. ונכדו **בשו"ת חסד לאברהם** (יו"ד סי' צה) הביאו וחלק עליו, וכתב שכיון שאין צריך לבא מכח המוכר אין בזה דין שטר, והרי הוא גופו ממון לענין אונאה ופדיון הבן, וכ"ש שיש בזה דינא דמלכותא שכופין כל אדם לקבלם במחיר כל דבר הנמכר כמו מטבע אחרת. וכתב האבני צדק, שדעת החוות דעת היא, שמה שאין צריך את המוכר בשטרות אלו אינו משום שיצאו מתורת שטר, אלא הוא משום שמתרצה כל אדם לקבלם לפי שיוכל לקנות בהם, ולכן לא איכפת לו ממה שאינו אלא לראיה שהמלך חייב לו מעות. אבל לענין פדיון הבן שצריך שלא יהיה שטר העומד לראיה גרידא, לא יועילו שטרות אלו. וגם דינא דמלכותא אינו מועיל לפי מה שכתב **בשו"ת השיב משה** (סי' צ) שאין דנים דינא דמלכותא אלא במה שנוגע לענייני המלך עצמו. וכיון שאין נוגע למלך אם שטרות אלו לא יועילו לפדיון הבן, ואין איכפת לו בדבר, אין בזה פגיעה במלוכה ואין שייך בזה דינא דמלכותא. ולכן גם ההשיב משה לא כתב סברות אלו, אלא התיר לפדות בהן מטעם חדש, לפי שיכול לקנות בהן הכל כמו בדמיהן, ולכן דין כסף יש להן ולא דין שטר.

אמנות קודש
מנהלי ישראל עפ"י סדר התקני ע"פ

ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה

'ושמרו בני ישראל' וכו' (שמות לא טז) עוד ירצה לומר כי משונית שמירה זו מכל שאר שמירות המצות כי שמירה זו נחשבת בגדר עשייה, והוא אומרו ושמרו וגו' לעשות הרי שלך לפניך שקורא לשמירה עשייה. ואולי כי הטעם הוא על פי דבריהם ז"ל שאמרו ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, והעמידה בגמרא בבאה עבירה לידו ולא עבר עד כאן, וכמו כן ביום המקודש אין לך באה עבירה לידו של מלאכות כזה, כי בכל עת מזדמנים לפניו מלאכות הרבה מהארבעים ותולדותיהם, בפרטי המחובר ובפרטי הבישול, ובפרטי מקח וממכר, שהאדם רגיל בהם כל היום, ומזדמנים באין מספר, והוא נשמר מהם, לזה יחשב להם כעושה מצוה.

(אור החיים, שמות לא טז)

רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר

ויל"ד מתחיל בלשון רבוי הרבה להם, ומייתי ראייה מלשון גדול יגדיל תורה, ויל"ד דהנה כתיב (הושע ה יב) 'אכתוב לכם רובי תורתי כמו זר נחשבו', כי הקב"ה לא כתב לנו בכתב רובי תורתו אלא עשה ספר קטן מעט הכמות, אבל הוא גדול באמת שרבו פארותיו ורמיזותיו והוא כלל גדול שכולל תחתיו פרטים הרבה, ונתן לנו כח ורשות להוציא הענפים ההמה מהעיקר הזה וזה נקרא תורה שבע"פ, נמצא תורה שבכתב הוא בחינת גדול ושבע"פ בחינת רב. וזה שאמר לרצותו יתברך לזכות אותנו הרבה להם דייקא, שנתן להם כח להרבות התורה ולחדש בה חדושים, ע"י שהוא יתברך הגדיל התורה בבחינת גדול כנ"ל חיבר אותה במעט הכמות ורב איכותה.

(חתם סופר, אבות)

הביאו המעשר אל בית האוצר וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די שיבלו שפתותיכם מלומר די

הקשה מרן הבעל שם טוב הקדוש זצוק"ל זי"ע, דהרי תבת די אינו כלל ממוצא השפתים, ותירץ דבאמת לכך יבלו השפתים מחמת אמירת די תמיד, ולא ישתמשו במוצא השפתים כלל.

(בעש"ט, ראה)

]

בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה

כתיב (תהלים קיב ו) 'כי לעולם לא ימוט לזכר עולם יהיה צדיק' פירוש כדי שיהיה קיום לעולם כי אינו מתקיים במדת הדין תהיה ההמתקה מכח צדיק באמונתו יחיה, כמאמרם ז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת וכו', לפי שמתרי"ג מצוות הנאמרות למשרע"ה העיקר הוא אמונת היחוד, ואף אם לא מקיימין ישראל כל תרי"ג, עם כל זה באמונה הם כולם חזקים ומאמינים באחדותו יתברך שמו.

(דמשק אליעזר, ליקוטים)

]

לרגל יומא דהילולא
של רבינו האור החיים
הק' זיע"א

הופיע ויצא לאור

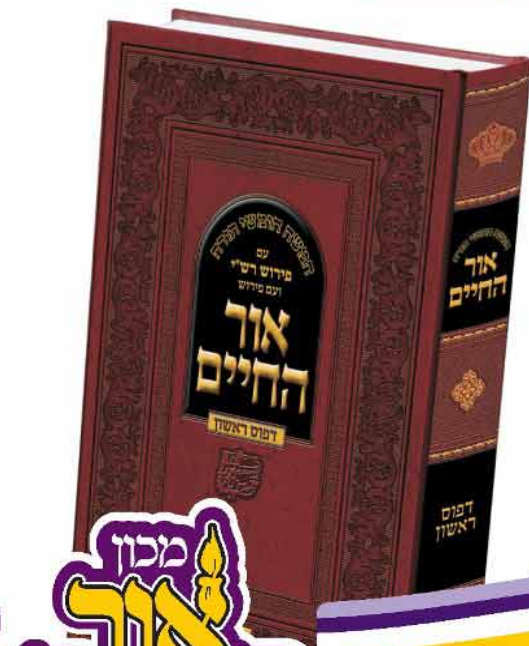
מהדורה מיוחדת של

חומש אור החיים

דפוס ראשון

הידוע לסגולה
ולברכה בכל בית

לא ניתן להשיג בחנויות

שע"י ממלכת התורה עוז והדר
להפצת תורתו של רבינו האור החיים הקדוש זיע"א

מוקד הישועות לתפילות הצדיקים לברכה וישועה
1800-700-700